

Dumbrava roșie

Vasile Alecsandri

I - VISUL LUI ALBERT

Albert, craiul Lehie, făcut-a un vis mare,
Un vis de năvălire, de-nvingeri glorioase!
El se văzu puternic, pe-un armăsar călare,
Înfiorând cu spada-i popoare numeroase.
Din Miazăzi fierbinte în recea Miazănoapte,
Din Răsăritul mândru l-Apusul lucitor
El auzi prin visu-i mii, mii de mii de șoapte
Crescând în zgomot falnic, gigantic, imnător,
Un uragan de glasuri ce clocotea prin lume,
Purtând, nălțând ca fală un nume... al său nume!
Albert, craiul Lehie, trufaș, semeț, ușor,
Ademenit, se crede stăpân pe viitor
Ș-aruncă ochi de pradă pe țările vecine:
Care din ele, zice, mi-ar cuveni mai bine?
El stă puțin pe gânduri, apoi cu mare glas:
Moldova este pragul întâiului meu pas!
În țara acea mică, neîncetat lovită
De dușmani fără număr și-n veci nebiruită,
În care toți bărbații sunt zmei ce s-au luptat
Cu leahul, cu maghiarul, cu turcul încruntat,
Și unde pe sub iarbă câmpiile frumoase
Ascund troiene albe de-a dușmanilor oase,
Un domn viteaz, un Ștefan, adună de mulți ani
O glorie ce-i demnă de-ai lumii suverani.
Voi merge la Moldova, la Ștefan drept voi merge,
Și luciul de pe frunte-i cu spada mea voi șterge,
Iar lumea îngrozită, privind spre răsărit,
Vedea-va-n loc de soare al meu chip strălucit!
A zis, și-n nerăbdare-i pe lângă el în grabă
Adună-a lui armată deprinsă la omor,
Urdie numeroasă de fiare ce se-ntreabă:
Spre care orizonturi sălta-vom noi în zbor?
În care parte-i hoitul promis l-a noastre gheare
Să-l rupem într-o clipă, să-l roadem, înghițim?
În care țări: teutone, române sau maghiare
Vrea Albert, craiul nostru, pustiul să-l lățim?
Așa zicea cu fală a lui Albert oștime,
În cete adunată pe câmpul din Dombrova,
Când, prin văzduh, deodată, o gură din mulțime
Rosti cu glas de taur sălbatic: La Moldova!
Ura! strigă lehimea, întocmai ca un tunet,

Și văi și munți și codri răspunseră-n răsunet
Ura!... și-n dor de sânge armata crunt aprinsă
Ca un șuvoi de toamnă pe drumuri se întinse,
Cu tunuri largi și grele, cu flinte lungi, cu spade
Ce viu luceau la șolduri și-n teacă zângăneau,
Cu armăsari zburdalnici ce vesel nechezeau,
Mergând toți, cai și oameni, să calce și să prade.
În fruntea lor magnații mândri, bătrâni și tineri:
Toporski veteranul ce poartă barbă albă
Înconjurat de neamuri: feciori, nepoți și gineri,
Formându-i o vitează și glorioasă salbă.
Drodeck, zis Falcă-Tare, ce-n gândul lui se jură
Atâți români să darne câți are dinți în gură.
Zciusko neîmpăcatul, cu brațe lungi și tari,
Care-n Bugeac ucis-a trei sute de tătari.
Biela cel nalt, subțire ca trestia de baltă,
Ce-n lupte sângeroase ca dânsa se mlădie,
Cu sabia-i turcească tăind în carne vie,
Pe când fugaru-i sprinten nechează, mușcă, saltă.
Gorow și Zablotowski, amici jurați pe moarte
Să-mpartă soarta bună, să-nvingă rele soarte,
Și care în trei rânduri scăpat-au din robie,
Prin degetele morții trecând cu vitejie.
Ei zbor pe doi cai gemeni, răzând în hohot mare
Cu alți ca dâșii tineri, baroni, comți palatini;
Glence din Pocuția, Zbaloș Litfan ce are
Un cârd pletos de zimbri în codri de arini.
Gavril de Moravița, frații Grotov, Huminski,
Mardela Veneticul, Tecelski și Pruhninski,
Iarmeric Mazovitul și Kozjatic Ucranel,
Ce crește cai sălbatici și-i prinde cu arcanul.
Ei merg, bătând din pinteni!... Zburdalnica lor ceată
Străluce de departe în haine poleite:
Dulămi cu flori de aur la piept împodobite
Și-ncinse cu paftale de piatră nestemată,
Ciapce purtând un vultur și pene la mijloc,
Încălțăminte roșii de piele de Maroc,
Și frâie țintuite, și argintate șele,
Și armorii cusute pe colțuri de harșele.
Ei merg jucându-și caii, și veseli între ei
Vorbind de cai, de lupte, de-amor și de femei,
Tot ce-i mai scump în lume și dă un farmec vieții
Pe timpul mult ferice și viu al tinereții.
Ei merg precum ar merge la simplă vânătoare,
Glumind în nepăsare de moartea ce-au să-nfrunte,
Urmați de steaguri multe, urmând în foc de soare
Pe hatmani, capi de oaste, cu Albert craiu-n frunte...
Și astfel în Moldova ei dau cu toți navală!

Dar când trecu hotarul, al regelui cal tare
Se poticni... O buhnă țipă în ziua mare,
Și moartea-și găsi coasa în acea zi fatală!

II - ȚARA ÎN PICIOARE

Ce vuiet lung de care, ce tropot surd de vite,
Ce freamăt de suspinuri, de glasuri nădușite
S-aud în sânul nopții prin neagra-ntunecime
Și către munți se-ndreaptă l-a codrilor desime?
Din când în când sub nouri, trecând ca o săgeată,
Clipește o lumină și ca prin vis arată
Bătrâni cu fruntea goală plecată spre pământ,
Femei cu prunci în brațe și pletele în vânt,
Copile spăimântate mânând turme de oi
Și flăcăuași în fugă mânând cârduri de boi.
Pe jos, pe cai, în grabă toți părăsindu-și satul,
Fugând cu vaiet, lacrimi, căci i-a ajuns păcatul,
Se duc pribegi și palizi, în sân de mănăstiri.
Dar unde sunt bărbații, voinicii, junii, tarii,
Să-și apere părinții, nevestele și pruncii?
Când suflă grea furtună pe ramurile luncii
Ș-o zguduie, ș-o darmă, ah! unde sunt stejarii?
Stejarii sunt la locul lor, față cu furtuna!

Acum de zece zile și zece nopți totuna,
Din munți și pân la Nistru, pe culme și pe dealuri,
Lungi buciume răsună, dând tainice semnaluri;
Și călărași din fugă prin sate, prin orașe
Crăinesc: Săriți cu toții pe litfele trufașe!
Viteazul Ștefan-vodă vă cheamă-n vitejie.
Cine-i mișel să fugă, cine-i român să vie!
Toți au răspuns: „Trăiască Moldova! și s-au dus.

Pe loc tot omul verde ce poartă capul sus
Și-a sărutat odorii, și-a ascuțit toporul,
Și-a prins din câmp fugarul ce-i sprinten ca o ciută,
Apoi, făcându-și cruce, zicând un: Doamne-ajută!,
Ca șoimul de la cuibu-i voios și-a luat zborul.

Astfel din țara-ntreagă plec cete înmiite
Cu arce, barde, coase și ghioage ținuite,
Purtând căciuli de oaie, mintene-n flori cusute
Și barbe neatinse, al bărbăției semn.
Ei merg de-a drept prin codri, pe lungi cărări pierdute
Călări pe șele goale, cu scările de lemn,
Și trec în zbor prin arbori ca demoni de urgie,
Și umbra scânteiază de-a ochilor mânie.

Tot astfel și boierii, stăpânii de moșii.
Înconjurați de gloate, din casele lor pleacă,
Privind cu mulțumire zburdalnicii lor fii
Cum știu să-și poarte caii și-n fugă să se-ntreacă.
Soții, surori și mame suspină-n urma lor;
Dar ei alerg ferice la câmpul de omor.

Coman de la Comana, un uriaș de munte
Ce intră prin bârloage și prinde urșii vii,
Aduce după dânsul mulți vânători de frunte,
Născuți pe plaiuri nalte, trăiți în vijelii.
Balaure de la Galu, Ciolpan din Pipirig
Râd și de frigul morții cum râd de-al iernii frig;
Și mulți cobor din munte ca lava din vulcan,
De soiul lui Balaure, de soiul lui Ciolpan.
Velcea, bastard lui Șarpe, ca șarpele pe apă
Alunecă prin dușmani și mult cumplit îi mușcă.
În luptă, când i-e sete, cu sânge se adapă,
Și drept potir el are o țevie de pușcă.
El vine din Hârtoape cu Purice-Movilă
Și cu Roman-Pribeagul, ce nu mai știu de milă.
Scheianul și Mircescul, vecini de pe Siret,
Învingători de unguri, s-au prins cu jurământ
Nici chiar sub brațul morții să nu dea îndărăt
Pân n-or intra cu leahul pe-al leahului pământ,
Și Zimbrul de la Scheie și Zimbrul din Mircești
Se duc să ia în coarne pe vulturii leșești.
Bătrânul Matei Cârjă are-mprejurul lui
Cinci sute de năprasnici ce vin dinspre Vaslui,
Toți racoveni!... Iar Cârjă, om înțelept și harnic,
E-n floare când se simte călare pe Șargan.
Glumeț, îi place-a zice lui Negrea, viteaz darnic:
Am să mă fac, nepoate, din Cârjă buzdugan!
Negrea, zâmbind, răspunde: Ai cărja bătrâneții
La sfaturi, iar în luptă ai brațul tinereții.
Și, ajungând cu toții la Racova devale,
O cruce luminoasă le se-arăta în cale.

Așa, cu mic, cu mare, apărătorii țării,
Ieșiți ca frunza-n codri la vântul primăverii,
Din văi adânci se urcă, din piscuri se cobor,

Trec râpile în salturi, trec râurile-not
Ș-aieargă-n neodihnă, voinicii, cât ce pot
La glasul țării scumpe ce-i cheamă-n ajutor.
Merg unii cu grăbire spre codrii Bucovinei,
Ș-acolo se adună la strâmtele potici,
Pândind, ca vânătorii, mișcările jivinei,

Și tot rugând: Dă, Doamne, să treacă pe aici!
Merg alții la Suceava să facă pe Albert
A pierde oaste multă și mult timp în deșert;
Iar alții la Cotnarul iubit și podgoriu,
Pe unde stau cu oastea Bogdan, domnescul fiu,
Tăutu cu mintea coaptă, Costea cu ochi semeț,
Și Trotușan și Boldur, cu suflet îndrăzneț,
Și unde Ștefan-vodă înfipt-a steagul său,
Strigând la cer: Ajută-mi, o! sfinte Dumnezeu!

III - TABĂRA LEȘEASCĂ

Pe-o culme prelungită ard mii și mii de focuri
Ca stele semănate în numeroase locuri.
Se pare că tot cerul căzut e pe pământ
Și c-au rămas în urmă-i un haos, un mormânt,
Atâta întristare și-atâta-ntunecime
Împrăstie pe boltă a norilor desime.

Un zgomot lung se-nalță din culmea luminată,
Unindu-se în aer cu tunete cerești.
E zgomotul orgiei!... Iar zarea depărtată
Roșește-n foc de codri și sate românești.

Aici beții și danțuri și chiote voioase,
În fund suspinuri, vaiet și plângeri dureroase!
Aici de pofte rele sunt ochii toți aprinși,
Acolo curge sânge, acolo-s ochii stinși,
Căci astăzi celebrează lehimea-n sărbătoare
Victoria dorită a zilei viitoare!

Ostașii pretutindeni formați în dese grupe
Frig boi întregi, rup cărnuri ca lupii flămânziți,
Desfundă largi antale, beau lacom fără cupe,
Se ceartă, râd în hohot și urlă răgușiți.
Ca dâșii, câini de lagăr la praznic luând parte,
Schelălăiesc sălbatic, rod oasele deoparte,
În mijlocul orgiei turbate ce tot crește;
Iar printre câini și oameni pe iarbă stau căzute
Femei, prada orgiei, cu mințile pierdute...

Și însă vântul nopții prin lagăr vâjâiește,
Ș-un glas din umbra neagră la toți strigă de-a rândul.
Orbi! orbi! la masa morții voi vă mâncați comândul!

Magnații juni, sub corturi, pe perne de matase
Deșartă cupe pline cu vin de la Cotnar,
Cântând cu fericire: De viață rea nu-mi pasă!

Iubită-mi e pe brațe, în viață nu-i amar!
Și fiecare strânge la pieptu-i cu-nfocare
O fiică de-a Podoliei, frumoasă și balaie,
Cu buze pârguite la foc de sărutare,
Și ochi ce-noată-albaștri în galeșă văpaie.
Și fiecare simte că mintea-i se desfrână,
Având lângă-a sa gură o gură voluptoasă,

Și-n brațe-i o copilă ce râde amoroasă,
Ș-un sân rotund ce saltă vioi sub a sa mână.
Ferice, mult ferice de dânșii!... fața râde,
Inima zboară, raiul în cale-i se deschide.

Și însă vântul nopții prin corturi vâjâiește,
De tunete cumplite văzduhul clocotește,
Ș-un glas pierdut în umbră tot strigă ne-ncetat:
Orbi, orbi!! moartea v-așteaptă c-un ultim sărutat!

Cortul regal e splendid! Duzini de candelabre
Revarsă-a lor lumină pe-o masă ce se-ntinde
Sub table încărcate de scule și merinde
Și sticle largi cu vinuri spaniole și calabre.
În mijloc stă-n iveală un cerb de patru ani,
Încins pe-a sale laturi cu șiruri de fazani,
Și două piramide de fructe mai alese,
În Asia-nflorită crescute și culese.

Albert în fruntea mesei lucește ca un soare,
Înconjurat de oaspeți în haine de splendoare.
La dreapta-i al său frate mai june, Sigismund
Apare-ntr-o dulamă de roș postav de Lund.
La stânga-al Cameniței episcop vechi, Lonzinski,
Ș-alătura cu dânșii se văd: Sbignew Țenczynski,
Cu Herbor Lucasievitz, Padlowski castelanul
Radomiei, și Creslau Roza, numit Decanul,
Și graf Ioan de Tiffen, magisterul Prusiei,
Care-au adus la luptă cinci sute de cruciați,
Și falnicii Toporski, vechi neaoși de-ai Lehie,
Și alți de frunte nobili, din cei mai însemnați.

Toți gustă din merinde, deșartă largi pahare
În sunetul metalic de vesele fanfare;
Și sângele prin vine se scurge mai fierbinte,
Ș-avântul crește-n suflet și nebunia-n minte...
Când regele ridică o cupă de vin plină
Și glasul său puternic acest toast închină:
Eu, Albert, domnul vostru, și al Lehie rege,
Intrat-am în Moldova ca leu învingător!

Mâini este ziua luptei... Nimic nu s-a alege
De Ștefan al Moldovei și de al său popor.
Cum beau această cupă, așa mândra Lehie
Să-nghită această țară! Așa să fie! Fie!
Vivat! Ura! trăiască Albert mult glorios!
Răspund mesenii aprig c-un răcnet zgomotos,
Și lagărul răsună în lungă depărtare...
Dar iată că la ușă un om străin apare,
Cu pieptul gol, cu părul în vânt, cu ochi focos;
El spre Albert țintește privirea-i rătăcită,
Face doi pași și strigă: Deșartă-ți cupa jos,
Albert! de soarte rele ți-e cupa otrăvită.
Toți se reped c-un urlet și mâna pe el pun.
Lăsați-l, zice craiul; e Sropski cel nebun!
Și iar înalță cupa, râzând de-o așa larmă...
Dar cupa lângă buze-i în mâna lui se sfarmă,
Ș-un trăsnet lung deodată în ceruri bubuește
Și-n cortul plin de umbră furtuna năvălește,
Și masa se răstoarnă, și cortul se urducă...
Iar pe câmpii, sub fulgeri, aleargă o nălucă.

IV - TABĂRA ROMÂNĂ

O tânără pădure de ulmi și de stejari
Ascunde-oastea română prin junii săi tufari.
Misterul și tăcerea în sânul ei domnesc,
Dar marginile sale sunt palid luminate
De flăcările triste ce pâlpâie în sate
Și veselele focuri din lagărul leșesc.
Prin arbori și prin ramuri, din vârfuri pân-în poale,
Din când în când lucește oțel de săbii goale
Și ochi de lei, de vulturi, de leoparzi sălbatici,
Ce ard sub vălul nopții ca niște roși jăratici,
Căci ei s-ațint cu jale și se opresc cu ură
Din zarea-nflăcărată pe lagărul vecin,
Și tot românu-n suflet pe sufletu-i se jură
Cu-al dușmanilor sânge să stingă-al țării chin.
Dor crunt de răzbunare! greu, aspru jurământ,
Ce sapă-n întuneric un larg, profund mormânt!
Ici, colo, prin poiene, stau pâlcuri de oșteni:
Arcași de la Soroca, năprasnici orheiieni,
Aprozi, copii din casă, curteni și lefecii,
Toți, oameni tari de vână și oțeliți în foc,
Deprinși a-și trăi traiul în timpi de voinicii
Ș-a da mâna cu moartea fără a mișca din loc.
Ei poartă pe-a lor frunte, pe brațele lor groase
Și-n piepturi brazde multe, hieroglifice sfinte
Cu paloșul săpate, ce spun ș-aduc aminte

De lupte uriașe, de fapte glorioase!
Și-n viață-i fiecare și-au câștigat un nume,
O falnică poreclă, un titlu de strămoș:

Mihul, Păun de codru, Balaur, Alimoș,
Ursul și Pală-Dalbă, Grozan și Sparge-Lume!
Eroi de vechi balade ce s-au păstrat în minți,
Trecând în moștenire la fii de la părinți.

Lungiți pe mușchiul verde și domolind fugarii
Ce zburdă pe-ntuneric și desfrunzesc tufarii,
Voinicii buni de luptă și bucuroși de glumă
Astfel grăiesc:
Grozane! ce-o fi ziua de mâini?
O fi la unii mumă, o fi la alții ciumă,
Amară pentru litfe și dulce la români.
Amin! să deie Domnul!
„Va da, măi Pală-Dalbă!
Și-o fi precum la Baia, n-o fi ca-n Valea-Albă,
Unde-am văzut pe Ursul gonit de șase turci.
Gonitu-m-au pe mine, dar i-am urcat în furci!
Va fi precum la Scheie, unde-ați văzut în silă
Maghiari schimbați în iepuri, ș-un Purice-n Movilă.
Va fi precum la Lipneț cu dumbrăvioara verde,
La Racova pe unde și azi turcul se pierde,
La Grumăzești, pe maluri, unde cazacul jură
Pe mine, chiar pe mine, m-a încrestat la gură!
Te-a încrestat păgânul, dar când el vru de viu
Înot să treacă Nistrul, o păți rău, fătate,
Căci de pe mal în fugă tu i-ai sărit pe spate
Și l-ai trimis sub Nistru, să-și cate un sicriu.
Bine-i făcuși, Grozane! E scris în cele sfinte:
Chiar apele să fie vrăjmașilor morminte!
Așa e țara noastră!... e bună pentru vii,
Și pentru morți e bună.
De-aceea-n astă țară
Vecinii dau năvală cu sutele de mii.
Urând viața la dânșii, le place-aici să piară!
Le place, dar, Păune, și noi le facem placul.
Ei cred că-aici e raiul, ș-aici găsesc pe dracul.
Și cum să nu-l găsească urdiile nebune
Când Ștefan e-n picioare, când versul lui ne spune:

-

Ștefan, Ștefan, domn cel mare,
Seamăn pe lume nu are
Decât numai mândrul soare!

Din Suceava când el sare,
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare!

Brațul lui fără-încetare
Bate ordele tătare,
Bate cetele maghiare,

Bate leși din fuga mare,
Bate turci pe zmei călare
Și-i scutește de-ngropare!

Lumea-ntreagă stă-n mirare!
Țara-i mică, țara-i tare
Și vrăjmașul spor nu are!
- Cântec vechi poporal.

Trăiască Ștefan-vodă!... Mulți dușmani vin la noi,
Dar cât vin de năprasnici, puțini fug înapoi.
Păcatul lor îi mână, sărmanii, ca pe-o turmă,
Și moartea le stă-n cale, și moartea le stă-n urmă.
De-aceea la Moldova vezi floare lângă floare.
E îngrășat pământul cu sânge.
Așa-i, frățioare;
Dar cresc bujorii mândri din sânge de român
Și pălămida neagră din sânge de păgân!

Sub cerul ce s-aprinde și-n clipă iar se stinge
Vărsând pe a lor fețe lumini fulgerătoare,
Așa grăiesc bărbații ce somnul nu-i atinge
În așteptarea vie a zilei viitoare.

Și poalele pădurii sunt palid luminate
De flăcările roșii ce pâlpâie în sate.
Și-n tabăra vecină orgia cea nebună
Ca marea depărtată vuieste sub furtună;
Iar în frunziș românii topoarele-și descântă
Și caii lor dezmiardă, și-n umbră vesel cântă:

Sunt român cu patru mâini,
Și am leacuri de păgâni:
De tătari am o săgeată,
De turci pala mea cea lată,
De litfeni un buzdugan
Și de unguri un arcan!

V - ȘTEFAN CEL MARE

În mijlocul pădurii este-o poiană lungă
Și largă ce foiește de oameni ca un roi.
La capătu-i din dreapta ea prelungește-o strungă
Prin care ostășimea curge ca un șuvoi.
Ea intră în poiană și se așează-n rânduri,
Privind la o colibă de ramuri de stejar
În care-o umbră mare de om plecat sub gânduri
Stă pe genunchi, se-nchină în față c-un altar.

Deodată o lumină fantastic izbucnește
Din zece nalți mesteceni cu fruntea-nflăcărată.
Coliba se deschide, umbra se scoală, crește
Și splendid maiestoasă la oaste se arată!
Un lung fior pătrunde mulțimea-n admirare.
Toți zic: E Ștefan! Ștefan!
Dar! Ștefan e cel Mare!
Iată-l cărunt, dar încă bărbat între bărbați,
Ca muntele Ceahlăul prin munții din Carpați!
El întrunește-n sine o triplă maiestate:
Acea care o dau anii la conștiinți curate,
Acea care răsfrânge a tronului splendoare
Ș-acea întipărită de faima-nvingătoare.
Timpul i-a pus coroană de-argint, țara, de aur,
Și gloria măreață i-a pus cununi de laur.
Pe falnicii săi umeri, cu anii, sunt clădite
Nepieritoare sarcini de fapte strălucite,
Dar, ani și fapte, Ștefan nu simte-a lor povară,
Căci dragostea moșiei, ca sfânta primăvară,

În sânu-i înflorește și îl întinerește
Pentru salvarea țării, când țara pătimește.
Erou plin de lumină, el e menit în lume
Pe secolul ce-l vede să sape al său nume
Și să răspândă raze pe secolii viitori,
Precum un soare splendid ce sparge deșii nori.
Ființă de-o natură gigantică, divină,
El e de-acei la care istoria se-nchină,
De-acei care prin lume, sub pașii lor, cât merg
Las urme uriașe ce-n veci nu se mai șterg,
A căroră legendă departe mult se-ntinde
Și-nchipuirea lumii fantastic o aprinde.
Măreț, în a sa umbră un timp întreg dispăre,
Căci Dumnezeu pe frunte-i a scris: Tu vei fi mare!

În mijlocul poienei el se înaintează,
Se urcă pe movilă și astfel cuvântează:
Români din toată țara! Boieri, vechi căpitani,
Și voi, feciori de oaste!... Sunt patruzeci de ani,

Moldova, la Dreptate, pe soarta ei stăpână,
Mi-a pus pe cap coroana și buzduganu-n mână.
Prin cel Atotputernic ce apele încheagă
Păstrat-am până astăzi coroana mea întreagă
Și buzduganul teafăr, deși pe mulți dușmani
I-a doborât, lovindu-i, în patruzeci de ani!
Dușmani din fundul lumii, păgâni, dușmani vecini,
Și, cine-ar putea crede!... chiar dușmani frați, creștini!
Trufași cu toți, sălbatici, lacomi, vicleni și orbi,
Care-mprejurul țării, precum un cârd de corbi,

Stau gata s-o sfâșie... dar n-a vrut Dumnezeu,
N-a vrut Moldova, țara vitează, n-am vrut eu!...

Pe Radu, Aron Petru și Țepeluș hainul
I-am frânt!... Maniac tătarul și Matias Corvinul
I-am frânt!... Chiar pe sultanul Mehmet-.atin l-am frânt!
Ș-alți mulți care pierit-au ca pulberea în vânt.
Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
Voi, pardoși de la Lipneț, vultani din Războieni,
Zimbri firoși din codrii Racovei, aprigi zmei
Din Soci, din Catlabuga, din Baia, de la Șchei.
Apărători ai crucii, voi îi cunoașteți bine,
Căci pentru-a lor risipă ați războit cu mine
Prin șesuri, munți și codri, pe iarnă, toamnă, vară,
Făcând din pieptul vostru un zid, hotar de țară,
Roșind cu-al vostru sânge fierbinte, plin de viață,
Siretul, Prutul, Nistrul și Dunărea măreață;
Stând vecinic în picioare, în veci neodihniți,
De arma, sora voastră, în veci nedezlipiți,
Fără copii, soție, o! dragii mei vultani,
Și-n luptă, tot în luptă, de patruzeci de ani!

Ș-acum când armăsarii Osmanului mărit
Aruncă largi nechezuri din mândrul Răsărit,
Când Mohamed pe ceruri și-a azvârlit hangerul
Ce, ca o semilună, cutreieră tot cerul;
Când noi oprim cu pieptul furtuna păgânească,
Ferind de-a sale valuri amvona creștinească;
Acum, când toți creștinii, regi, domnitori, popoare,
Ar fi, ca frați de cruce, să-mpartă-același soare,

Priviți!... Pe cerul negru se-ntinde-un roș de sânge,
Din depărtare suflă un vânt ce geme, plânge
Și spune că în zare ard sate și orașe,
Că fiare fără nume ucid copii în fașe,
Că țara e-n nevoie, că mor români sub chinuri,
Că fete mor sub silă, că pruncii mor în sânuri!...

Și cine oare face această fărdelege?
Un domn vecin, prieten, un domn creștin, un rege!
Albert, craiul Lehie!...
Albert, de cap ușor,
Făcut-a un vis mare de rege-nvingător,
Dar n-are el, sărmanul, așa de largă mână,
Să poată-n ea cuprinde o patrie română!
Nici a ajuns Moldova de râsul mișeliei
Ca s-o răpească-n gheare-i un vultur d-a Lehie!

Cât va fi-n cer o cruce ș-un Ștefan pe pământ,
Nime nu va deschide Moldovei un mormânt!
Cât vor călca dușmanii în țara de români,
Ei robi vor fi în țară, dar vecinic nu stăpâni!
Decât Moldova-n lanțuri, mai bine ștearsă fie!
Decât o viață moartă, mai bine-o moarte vie!

Români din toată țara, boieri, vechi căpitani,
Voi toți ai mei tovarăși de patruzeci de ani!
Când Albert ne menește robie, rele soarte,
Răspundeți, ce se cade lui Albert?... Moarte, moarte!
Strigă poiana; Moarte! pădurea clocotește,
Ș-un soare roș în ceruri deodată se ivește.

Fie! le zice Ștefan, fie cum cereți voi...
La arme! și pe moarte! căci Domnul e cu noi!

VI - ASALTUL

Gonise vântul nopții furtunile cerești,
Lăsând acuma rândul furtunii omenеști,
Și soarele-n splendoare din neguri răsărise,
Părea că vrea s-admire pe acel ce se fălise
Că lumea îngrozită, privind spre răsărit,
Vedea-va-n loc de soare al său chip strălucit!
El primblă ochi de aur pe tabăra leșească
Superbă!... împrejur-i având ca s-o-ntărească
Un lung ocol de care legate strâns cu lanțuri,
Ocol armat cu tunuri și-nconjurat cu șanțuri.
Armata e-n picioare! Puternica armată,
Cu-a sale lungi scadroane în larg cuadrat formată,
Ocupă după șanțuri al taberei câmp nalt,
Stând gata să respingă românii din asalt.
Mii, mii de lănci cu flamuri se văd fâlfâietoare,
Ca trestii dese din bălți când suflă vântul.
În aer zbor nechezuri, comenzi răsunătoare,
Și caii-n neastâmpăr frământă-n loc pământul.
Iar Albert, mândrul rege, în mijloc pe-o nălțime,

Privește cu-ngâmfare frumoasa lui oștime.
Călare pe-un cal sprinten din stepele ucrane,
El are lângă dânsul un grup strălucitor
De palatini, de hatmani sleiți pe caii lor,
Și steagul înainte-i cu semne suverane.

La dreapta, sub pădure, româna oaste-apare
În pâlcuri și în cete pe câmp orânduită,
Și fiecare ceată de luptă pregătită
C-un tun cu șapte țevii, purtat pe roți ușoare.
Hotnogi numiți de Ștefan comandă călărașii,
Aprozii, lefeciii, curtenii și arcașii.
Iar Ștefan stă pe-o culme cu-o ceată ce nu-l lasă,
De-a țării boierime și de copii din casă.
Sub dânsul are domnul un zmeu, un moldovan,
În stânga lui pe Boldur, în dreapta pe Bogdan,
În mână-i buzduganul domnesc care-n războaie,
Ca brațul care-l poartă, în veci nu se îndoaie,
Și pe deasupra-i steagul, amenințând furtuna,
Cu bourul, cu steaua, cu soarele și luna.
Precum doi nori pe ceruri stau față-ntunecoși
Și merg unul spre altul, dând fulgeri luminoși,
Armatele dușmane, crunt-amenințătoare,
Răspând din ochi, din arme luciri fulgerătoare.
Și litfii și românii privesc în nerăbdare
Unii la rege, alții la domn, și fiecare,
Dorind, pândind semnalul războiului...
Deodată
Ștefan ridică steagul, dând semn l-a lui armată.
Ura!... trei pâlcuri dese de cei mai buni arcași,
Plecând, pe câmp se-nșiră în grupe de hărțași.
Voinicii merg în fugă spre lagăr, îndrăzneți,
Din arcele lor nalte trăgând mii de săgeți
Ce vâjâie-n desimea scadroanelor leșești
Și prind răsad de moarte în piepturi omenеști.
Dar tunurile-ascunse în lagăr, după care,
S-aprind, scoțând pe gură mortală detunare,
Și mulți dintre arcașii departe-naintați
Cad morți, scăldați în sânge, de glonțuri fulgerați.
Tovarășii lor grabnic atunci se întrunesc,
Dau semne de-ngrozire, la fugă se gătesc,
Cercând s-atragă leșii din tabără afară.
Dar leahul nu-i urmează, cercarea le-i zadară!
Vezi litfa! zice Boldur, stă-nchisă la ocol.
Nu vrea, nu îndrăznește să iasă-n câmp, la gol.
Vom merge noi la dânșii! românul domn răspunde,
În tabări lăntuite știm noi cum se pătrunde.
Tu, Boldur, mare hatman, și tu, Coste-paharnic,

Precum se cade vouă, îmi place a fi darnic,
Făcându-vă cu mine părtași la zi de fală.
În dușmanii Moldovei acu să-ntrați năvală
Cum intră leu-n turme și paloșul în coaste!
Pe loc semeții Coste și Boldur, capi de oaste,
S-au dus, s-au pus în fruntea românilor, strigând:
La foc, copii! și grabnic plecat-au alergând.
Vuieste aprig câmpul și armele răsună,
Și tunurile crunte ca tunete detună.
O grindină de glonțuri fatală,-ucigătoare,
În cetele române duc moarte-ngrozitoare;
Dar ele, ne-ngrozite, făr-a-nceta de loc,
Pășesc tot înainte, sub viscolul de foc.
Mulți le rămân în urmă, ruți, morți, căzuți pe brânci!
Ei zbor ș-ajung în număr la șanțurile-adânci.
Năval cu toți în lagăr, năval! oastea răcnește.
Din cer ne vede Domnul, și Ștefan ne privește!
Și toți s-aruncă-n șanțuri, dau unii peste alți,
Cei mici, ușori, în grabă s-acată de cei nalți,
Le sar pe umeri sprinten, ca tigri se izbesc,

Cu unghiile de maluri se prind, se opintesc,
Se urcă prinși de lanțuri, de-a tunurilor buze,
Și printre mii de săbii și mii de archebuze
Ce-i taie și-i răstoarnă în șanțuri, fărâmați,
Ei pun picioru-n lagăr, puternicii bărbați!
Zadarnic Ceremișii, doșiți pe după care,
Îndreaptă groase tunuri, le-ncarcă, le dau foc,
Românii, de-ai lor dușmani deprinși a-și bate joc,
Într-înșii dau izbire cu-o aprigă turbare,
Îi pun sub coasa morții, în tabără-i resping,
Și, grabnic, care, tunuri în șanțuri le împing,
Și fac podișuri late cu trupuri sângeroase
Ce mor în vaiet jalnic și-n chinuri dureroase.
Atunce craiul zice: O! frate Sigismund!
Zărești tu moldovenii în lagăr, colo,-n fund?
Dar! Sigismund răspunde; zăresc o biată turmă.
Nici unul însă teafăr nu-și va călca pe urmă!
Nici unul viu, nici unul! zic leșii împrejur.
Și Herbor Lucasiewicz, viteaz cu părul sur,
Se duce să avânte armata cea crăiască
Și cu românii aprigi în piept să se lovească.

Ca niște mari balauri cu lungi coarne-ascuțite,
Scadroanele în zgomot de tropot sunător
Se mișcă, saltă-n copce; apoi, luându-și zbor,
Cu lancele plecate la fugă-s repezite.
Dar Costea și cu Boldur, tovarăși de izbândă,

Ținând în frâu avântul românilor semeți,
Le strigă: Stați aice! toți după cai, la pândă,
Să trageți țință-n litfe o ploaie de săgeți!
Și cum veneau grămadă scadroanele sonore,
Descalcă arcașii, gătesc arcele lor,
Trag, strunele vibrează, sunând zbârnâitoare,
Mii de săgeți trec iute sub soare ca un nor
Și intră prin scadroane cu-o aspră vâjâire,
Ducând cu ele groază, durere și pieire.
Întregi șiruri de oameni, din fugă săgetați,
Se pleacă morți pe coame, cad grabnic răsturnați.
Mulți cai zac lângă dânșii și mulți, atinși la nări,
Fug, târâind cadavre cu un picior în scări.
Dar Herbor Lucasiewicz răcnește: Înainte!
Și lungile scadroane-nainte merg grămadă,
Pân ce topor cu lance și buzdugan cu spadă
S-ating în zângănire sub soarele fierbinte.
Atunce mândrul soare ce spre apus plecase,
Oprit în a sa cale, văzu cu ochii roși
Un furnicar de moarte ce aprig se-nclăstase,
Un iad grozav de demoni sălbatici, feroși,
Sărind, urlând ca fiare, mușcându-se scrâșnind,
Rupând, lovind orbește, dând moarte și murind!
Românii în scadroane intrau ca-ntr-o pădure,
Clădind movili de leșuri sub zdravănel topor.
Și coasa neobosită, și harnica secure
Zburau abătând caii sub călăreții lor.
Iar ulii din Soroca, și zgriptorii din Vrancea
Cu lancea cângiuită în gloată pătrundeau,
Și răsturnau cu cangea, și străpungeau cu lancea,
Și trupurile moarte cu trupuri le-ascundeau.
Dar și lehimea cruntă făcea pârtii grozave,
În cetele române trecând ca prin troian.
Bravi, ne-mpăcați, teribili, sub armele lor brave
Curgea o dâră lungă de sânge pământean.

Deodată prin oștime o veste a trecut:
Herbor sub buzduganul lui Boldur a căzut!
Herbor e mort! Stau leșii pătrunși, încremeniți,
Scot șoaapte îngrozite, prin ranguri răzlețiți,
Pierd cumpătul, pierd capul, zvârl armele-n văzduh,
Dau dosul, și fug iute, goniți de-al spaimei duh.
Iar craiul trist, cu palma lovindu-se pe frunte,
Suspina: „O! Toporski, o! veteran cărunte!
Privește, fug mișei! fug toți, fug mic și mare!
De-acum în tine singur e singura-mi sperare!

VII - LUPTA

Toporski veteranul cu-o ceată mai aleasă
Lui Albert se închină și pleacă la război.
Pe loc bătrânul Cârjă în cale-i vrând să iasă,
De lângă Ștefan pleacă cu buni viteji de soi.
Ei vin călări în grabă, aprinși de răzbunare,
S-apropie; iar Cârjă, zburând în fuga mare,
În fața lui Toporski s-oprește ș-astfel zice:
Toporski! din doi unul e scris să piară-aice!
Ori tu, ori eu; sus pala, și vin la luptă dreaptă!
Cârjă! răspunde leahul, ai minte înțeleaptă,
Dar inimă nebună. Eu te cunosc pe tine,
Ești leu năprasnic, însă și tu mă știi pe mine,
Căci în mai multe rânduri luptat-am înainte,
Pe când aveam braț verde și inimă fierbinte.
Nici tu, vechiul meu dușman, nu m-ai învins pe mine,
Nici eu n-am avut parte să te înving pe tine.
Ce dar n-am putut face în focul tinereții,
Putea-vom face oare sub iarna bătrâneții?
O! Cârjă, barbe albe purtăm acum noi doi,
Și lupta, draga luptă, nu mai e pentru noi.
Privește! alții, tineri, stau împrejurul meu.
Demni adversari acelor de pe-mprejurul tău.
Al lor acum e rândul, frate. Noi, veteranii,
Șoimi învechiți, deoparte să stăm, privind șoimanii.
Vin cole lângă mine, și nu fii dușman mie,
Căci vârsta între oameni stinge-orice dușmănie!
Răspunde-atunce Cârjă: Toporski, ai dreptate,
Ades e rece pieptul, și inima tot bate!
Apoi, mărindu-și pasul, el strigă la ai săi:
La luptă, voi, șoimanii, la luptă, feții mei!
La luptă! strigă însuși Toporski-n mare glas,
Și amândoi bătrânii deoparte s-au retras.

Pe loc ambele cete aprins electrizate
Scot paloșele-n soare c-un freamăt de oțel.
Ochirile prin aer se-ntâmpină-ncruntate,
Căci fiecare-alege un dușman pentru el.

Plecând apoi cu toții, strâng frâiele, dau pinteni,
În sprintene dezghinuri își saltă caii sprinteni,
Și zbor pe-aripa urii, cu-avântul de nălucă,
Și intră ceată-n ceată și-n luptă se apucă.
Pământul ropotește sub tropot de copite,
Văzduhul strălucește de arme ascuțite,
Iar paloșele albe ciocninduse-n loviri
Dau foc, dau moarte cruntă, dau aspre zângăniri.
În clipă cad sub ele, străpunși, scăldați în sânge,
Iarmeric Mazovitul, ce-n două părți se frânge,

Și Buhtea pârcălabul, cu-o largă brazdă-n piept,
Și tânărul Cozjatic, lipsit de brațul drept.
Grodeck, zis Falcă-Tare, în crudul său avânt,
Precum un vier de codru, se-nainta prin gloată
Și sabia-mprejuru-i făcea o largă roată
Ce se-nvârtea la soare și şuiera în vânt.
Cădeau victime multe sub arma ce zbura!
Și Grodeck în turbare pe rând le număra,
Călcând tot înainte pe victimele sale.
Când, iată, din mulțime apare drept în cale
Balaaur de la Galu, ce poartă ușurel
O ghioagă monstruoasă, cu dinții de oțel.
Grodeck repede spada-i în pieptul lui Balaaur!
Sângele curge!... Pieptul greu muge ca un taur,
Dar ghioaga se abate!... sub crunta-i lovitură
Zbor crierii lui Grodeck, și dinții toți din gură;
Iar leahul, cladă moartă, greu cade pe pământ,
Ne-ndeplinind în viață grozavu-i jurământ.

Coman, de la Comana, cu Velcea, șarpe iute,
Privesc din depărtare cum vine și cum saltă
Un cal de soi ogarnic, deprins a vâna ciute,
C-un voinicel subțire ca trestia de baltă.
Cine să fie oare cel căpitan frumos?
E Biela, păr de aur, cu mijloc mlădios.
Vânat de soi e, frate?
E pui de palatin!
Aține-te dar, Velceo.
Comane, mă ațin.
Și amândoi la pândă se pun în a lui cale,
Coman cu brațe goale, și Velcea cu o coasă.

Venea fugaru-n salturi, zburind coama-i pletoasă;
Venea voiosul Biela pe câmpul cel de jale,
Și pala-i când de-o parte, când iar de altă parte,
Tăind în carne vie, făcea ochiuri deșarte.

Deodată Velcea sare, sub cal se ghemuiește,
Și calu-mpuns la glezne din fugă poticnește,
Turtind sub el pe Velcea; iar mândru-i căpitan
Îl zvârle peste capu-i în pieptul lui Coman.
Bine veniși la mine! îi zise urieșul,
Și-n brațele-i de schijă, râzând, grozav îl strânge,
Cât pieptul îi zdrobește și oasele îi frânge,
Apoi între cadavre, pe câmp, aruncă leșul...

Gorow și Zablotowski combat delaolaltă
Cu Stroe Vlad, hotnogul, și cu șoltuzul Daltă.

Umăr de umăr, coastă de coastă, om și cal
Se strâng, se prind cu ură în cleștet infernal,
Voind a se absoarbe de pe a lumii față
Cu partea lor de soare, cu partea lor de viață.
Și sângele din piepturi, din frunți mereu se scurge
Și pe sub cai de-a lungul el gălgâie și curge.
Crâncenă luptă! Moartea deasupra se arată,
Face un semn, alege, și cleștetul deodată
La semnu-i se desprinde, lăsând pe câmp să cadă
Gorow și Zablotowski, amici, a morții pradă!
Iar caii lor, ca dâșii nedespărțiți, cu dor,
Se duc nebuni prin lagăr, chemând stăpânii lor.

Glence din Pocuția sub Udrea se doboară.

Udrea e prins de Cziusko, dar singur se omoară,
Strigând în desperare: Ah! zece morți mai bine
Decât o viață lungă și zile cu rușine!
Corbaci retează capul baronului Huminski,
Ciolpan apucă-n brațe-i pe junele Tenczynski
Și merge de-l depune lui Ștefan la picioare,
Apoi se-ntoarce iute la nouă vânătoare.

Zbaloș pe-un cal de câmpuri, Negrea pe-un cal de munte
Se întâlnesc cu ochii ș-aleargă să se-nfrunte.
Izbindu-se-n mulțime cu-avânt spăimântător,
Crunt se lovesc din fugă cu paloșele lor.
Lovire fulgerândă și leahului fatală!
El cade jos!... În mâna-i se frânge a sa pală,
Dar Negrea, viteaz darnic, îi zice: Frate Zbaloș,
Pe-un om căzut nu-mi place să cadă al meu paloș.
Te scoală, mergi în pace cu zile de la mine.
Ar fi păcat să piară un bun viteaz ca tine!

A zis, calu-și întoarce și-n gloată se repede,
Lăsând în urmă-i leahul; iar Cârjă, care-l vede,
Îi strigă de departe: Ani mulți, Negreo, nepoate!
Brațul ce nu dă moarte când poate, multe poate!
Și glăsuind, el vede a lui Toporski ceată,
Ciuntită, risipită și-n tabără-alungată,
Fugind cum fuge spaima lipsită de rușine...
Și simte mândrul Cârjă o mare vâlfă-n sine.

Iar cainicul Toporski, cu fruntea obosită,
Șoptește vărsând lacrimi: O! soartă mult cumplită!
Eu, tare-odinioară, vechi arbor al Lehie,

Pierdut-am frunzi și ramuri sub vântul vijeliei!

Iată-mă-nvins!... O! Cârjă, de-acum sunt robul tău!
Rob, tu! nu mi-ar ierta-o preasfântul Dumnezeu!
Când un popor de oameni se-nchină ție, mie,
Un tu, ș-un eu, Toporski, nu cade în robie!

Așa grăiește Cârjă, bătrânul înțelept,
Și, singur, merge vesel la Ștefan, domnul drept,
Ce-i zice: Ani mulți, Cârjă! tu fală mi-ai făcut!
Ca tine fie-ți neamul viteaz și priceput!

Apoi către oștimea pe lângă el rămasă:
Acum e rândul nostru, boieri, copii din casă!
Să dăm zorul din urmă, cumplitul nostru zor,
Ce trece și răstoarnă ca trăsnet răzbitor.
Dați vânt armelor voastre! pe cai, și după mine!

Precum un cârd de vulturi din sferele senine
Cad iute ca un fulger pe-o pradă ce zăresc,
Românii, duși de Ștefan, în lagăr se izbesc!
Nimic nu le rezistă, nici tunuri, nici desime,
Nici șanț, nici zid de care, nici deasă călărime,
Căci ei răstoarnă-n treacăt, și darmă, sfarmă-n clipă
Scadroane, tunuri, corturi, și pun tot în risipă.

Fug leșii, fug cruciații și fuge însuși craiul!
Îi duce domnul Ștefan cum vântul duce paiul;
Iar tabăra leșească un lung pustiu rămâne
Sub apriga furtună a cetelor române!

Când suflă vântul toamnei prin codrii veșteziți,
Copacii plini de frunze sunt astfel zguduiți,
Și crengile căzute, și frunzele uscate
Pe câmp în depărtare sunt astfel semănite.

VIII - ARATUL

Armata glorioasă e frântă, risipită,
Ca munții de nisipuri în Africe pustii.
Într-un vârtej de spaimă din urmă-i fugărită
Prin văi, prin munți, prin codri, prin râpi și pe câmpii.
Iar craiu-n desperare, din dealul Catilinei,
Privește printre lacrimi frumoasa lui armată,
Ieri floarea vitejiei, azi, vai! prada rușinei,
Cum fuge ca un nour sub raze-mprăștiată,
Ș-acum el se găsește cu adevărul față!
Slab, mic, fără trufie, văzându-și înainte
Spectacolul pieirii ce-i dă fiori prin minte,
Și-n urmă-i alt spectacol ce sufletu-i îngheață.

Pe-un șes întins și galben, sub arșița de soare,
Cinci sute pluguri ară pământul țelinos,
Și domnul Ștefan însuși, cu fruntea în sudoare,
Asistă pe-un cal negru, sub un stejar frunzos.
Opt mii de leși de oaste, legați, cu frâu-n gură,
În loc de boi, la juguri se opintesc trăgând;
Ei trag mereu, și fierul greu mușcă-n bătătură,
Și unii gem, și alții cad pe genunchi plângând!
Dar biciul îi lovește și lancele-i împung...
Se scoală-n brânci și iarăși trag brazde pe pământ!
Mulți dintre ei, sărmanii! în capăt nu ajung
Și chiar în a lor brazde găsesc al lor mormânt!
Românii cu glas aprig îndeamnă ca să-ntindă,
Strigând: Hăis, ța, litfene; hăis, ța, haram de plug!
Tu-mi pregătisei jugul, eu mi te-am pus în jug.
Hăis, ța!... Apoi din urmă aruncă-n brazde ghindă.
Iar Ștefan la tovarăși le zice cu glas tare:
Așa scrie românul a sale fapte mari,
Cu fieru-n brazdă neagră!... Românul astăzi are
Pământul său drept carte și pluguri cărturari.
Aici pe unde astăzi e numai câmp, otavă,
Umbri-se-vor urmașii sub Roșia Dumbravă!

Trecut-au patru secolii din ziua cea fatală
Când se-ngropă-n țărână a dușmanilor fală!
Și faptul cel istoric, sub formă legendară,
Din neam în neam românii îl povestesc în țară.
Priviți! lângă-o dumbravă stă tabăra de care.
Flăcăi voinici șed roată pe lângă un foc mare,
Mirându-se-ntre dânșii cum vreascurile-n foc
Ca niște șerpi se mișcă, sucindu-se în loc.
Știți voi de ce stejarul, arzând, plânge și geme?
(Întreabă-un român ager pe care-a nins devreme.)
Cole,-n astă dumbravă, copacii urieși
Sunt locuiți, se spune, cu suflete de leși.
Pe timpul bărbăției au prins Ștefan cel Mare
O oaste de năvală ș-au pus-o ca să are;
Iar în pământul negru cu sânge-amestecat,
Spre lungă pomenirte el ghindă-au semănat!

El zice, și dumbrava se pare că roșește,
Ș-un aspru glas de vultur în noapte se trezește.
El zice, focul arde, dumbrava luminând,
Prin crengile frunzoase trec umbre suspinând!